

7. Шевчук І.В. Стратегічне планування розвитку фізичної культури та спорту на регіональному рівні // Теорія та практика державної служби : матеріали наук.-практ. конф., 12 груд. 2014 р., м. Дніпропетровськ. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. С. 191-192.

The authors of the article point out that the selected set of contradictions, the social significance of the problem, the need for practice of physical education of students in grounded technologies to provide the theoretical and law foundations of physical education, led to the search for new forms of physical education in unity with socio-cultural activities.

Without diminishing the importance of scientific reserches of scientists, it should be noted the absence of state management of integrated scientific research of the mechanisms of the state administration in the field of physical culture and sports at the regional level in today's national science. It is considered to be one of the reasons of the implementation of these mechanisms for the imperfection of low level of physical health of the majority of the population, including students, as the current system of physical education is not able to fully resolve the problem of personal health and improving of physical qualities. Attempts to use physical education as a means of recovery, without necessary physical self-improvement, just create some preconditions for the modernization of the process of formation of physical man, but not the formation of physical education of the person.

As a result, physical training as a subject of high school does not fulfill fully its important functions – forming an effective relationship of a man to his own physical improvement, and therefore is characterized by the decreased interest of the majority of students to sports and sports activities and lost its prestige.

Key words: *European standards, “myths”, theoretical and law principles, crisis of education, state administration, physical education.*

УДК 373.5.091.217:331+379.8(477)"196/198" DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.104-111

Геннадій Ковальчук
Hennadii Kovalchuk

ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІТНІХ ТАБОРІВ ПРАЦІ І ВІДПОЧИНКУ В СИСТЕМІ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У КІНЦІ 60-х – ПОЧАТКУ 80-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

ACTIVITIES OF SUMMER LABOUR AND REST CAMPS IN THE SYSTEM OF LABOUR TRAINING OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE LATE 60's – EARLY 80's OF THE XXth CENTURY IN UKRAINE

У статті розкрито досвід організації діяльності літніх таборів праці і відпочинку в системі трудової підготовки старшокласників у кінці 60-х – початку 80-х років ХХ століття в Україні. Основна увага у статті звертається на заходи, які здійснювали партійні, державні і комсомольські органи на необхідність більш активно використовувати літні табори праці і відпочинку під час літніх канікул для трудового та ідейно-політичного виховання старшокласників та відзначено їх досвід роботи, який потребує наукового осмислення та узагальнення в сучасних загальноосвітніх закладах України.

Ключові слова: *трудова підготовка, виробниче навчання, літні табори праці і відпочинку, учнівська молодь, професійна орієнтація, продуктивна праця, самоуправління, культурно-масова робота, освіта.*

В умовах інтеграції України у світове співтовариство є пошук нових підходів і моделей трудової підготовки учнівської молоді. В основних законодавчих і нормативних документах, а

саме, Закон України “Про освіту”, Концепції трудової підготовки школярів України, Концепції профільного навчання у старшій школі, Національній програмі “Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів”, окреслені завдання щодо цілеспрямованого процесу формування творчої, працелюбної особистості, набуття впродовж шкільних років життєвої компетентності, професійного самовизначення, готовності до трудової діяльності в умовах ринкових відносин. Тому участь школярів у різноманітних формах трудової діяльності є одним із головних завдань реформування змісту освіти у загальноосвітніх навчальних закладах України.

Аналіз історико-педагогічних джерел свідчить, що посилена увага до трудової підготовки учнів у 20-ті роки ХХ ст. дала поштовх до виникнення і розвитку різних шкільних виробничих колективів, що стали прообразами створення учнівських виробничих бригад, трудових загонів старшокласників, шкільних кооперативів, шкільних лісництв, аграрних об'єднань, таборів праці і відпочинку та інших моделей трудового навчання і виховання учнівської молоді упродовж ХХ століття. Однією з форм ефективного залучення старшокласників до продуктивної праці під час літніх канікул були табори праці й відпочинку, які в Україні набули масовості у кінці 60-х – упродовж 80-х років минулого століття.

У директивних документах ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про дальше вдосконалення навчання, виховання учнів у загальноосвітній школі і підготовка їх до праці” від 29 грудня 1977 року, ЦК ВЛКСМ “Об усилении работы комсомола по коммунистическому воспитанию учащихся общеобразовательных школ и подготовке их к труду” від 17 травня 1979 року, інформаційно-методичному листі Міністерства освіти УРСР “Робота таборів праці і відпочинку” (1974) окреслені методологічні основи організації діяльності літніх трудових об'єднань школярів.

Організаційно-педагогічні аспекти ефективності виховної діяльності у трудових об'єднаннях школярів висвітлювали П. Атутов, Н. Лепіхова, В. Поляков, В. Савченко, Н. Семикін, О. Родіна, В. Усаков та ін. Названі дослідження, у свою чергу, стосувались окремих аспектів організації і змісту трудової підготовки у таборах праці і відпочинку старшокласників у 60-х роках минулого століття. Зміст і принципи організації суспільно корисної продуктивної праці учнів у трудових загонах старшокласників розглядали у своїх дослідженнях В. Близнюк, Т. Веретенко, Г. Левченко, А. Любар, Т. Калугіна та ін. Проблема організації суспільно корисної продуктивної праці учнів та підвищення ефективності виховного процесу в таборах праці і відпочинку присвячені наукові дослідження І. Гончарова, Н. Зверева, Н. Калініченко, Л. Ковбасенко, Н. Ничкало, В. Оржеховської, Л. Павлова, В. Сухомлинського, І. Ткаченко, А. Тубельського та ін.

Оцінюючи здобутки науковців і педагогів-практиків щодо ролі таборів праці й відпочинку в трудовій підготовці старшокласників упродовж 60-х – початку 80-х років ХХ століття, вони мали неоціненне значення і сприяли не лише вихованню у них готовності до праці, працьовитості, але й формуванню трудових навичок і вмінь, розвитку пізнавальних інтересів і нахилів, поглибленню знань, професійній орієнтації тощо. У зв'язку із загостренням соціально-економічної ситуації в Україні, переходом до ринкових відносин, різким скороченням мережі оздоровчих закладів для дітей та учнівської молоді, запізнілому включенню юнаків та дівчат у реальні трудові відносини, формалізм у системі трудового виховання і навчання, зумовили вибір теми статті: “Діяльність літніх таборів праці і відпочинку в системі трудової підготовки старшокласників у кінці 60-х – початку 80-х років ХХ століття в Україні”.

Мета статті – узагальнити та науково обґрунтувати досвід діяльності таборів праці і відпочинку, які зарекомендували себе як ефективна форма поєднання навчально-виховної роботи з виробничою працею на засадах учнівського самоврядування та демократичного педагогічного керівництва.

Праця в таборах виступала продовженням навчально-виховного процесу в напрямі трудового виховання, політехнізації навчання та профорієнтаційної роботи. У відповідності

з періодизацією історіографії проблеми становлення і розвитку трудових об'єднань школярів упродовж ХХ століття, здійсненою Т. Тарасовою у дисертаційному дослідженні “Соціально-педагогічні умови становлення і розвитку трудових об'єднань школярів в Україні (ХХ століття)”, створення таборів праці і відпочинку припадає на третій період (1954-1972 рр.) як пошук ефективного зв'язку навчання і виховання з життям, залучення школярів до виробничої праці, визначення її змісту, вирішення основних методико-теоретичних питань. Вперше вони були засновані у 1965-1967 рр. на базі колгоспів і радгоспів, які організовували літній відпочинок учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, учнів професійно-технічних та середніх спеціальних закладів з метою виховання в учнів комуністичного ставлення до праці, здійснення професійної орієнтації, трудового і фізичного загартування, проведення змістовного дозвілля [11, арк. 20].

Проблема організації літнього відпочинку школярів при поєднанні з суспільно корисною працею була предметом уваги партійних, радянських, комсомольських органів на найвищому рівні. У постанові ЦК КПРС від 30 квітня 1974 року “О мерах по дальнейшему улучшению организации отдыха пионеров и школьников” наголошувалося на розширенні таборів праці і відпочинку для учнів старших класів. До вирішення цього завдання залучалися колективи колгоспів і радгоспів, громадські організації, школа, сім'я тощо.

ЦК КПРС звертав увагу ЦК компартій союзних республік, райкомів і обкомів, ВЦРПС, ЦК ВЛКСМ, міністерств і відомств СРСР, Рад Міністрів союзних і автономних республік, виконкомів крайових і обласних Рад депутатів трудящих на необхідність більш активно використовувати літні канікули для трудового та ідейно-політичного виховання підростаючого покоління, ширше розгорнути різнобічну фізкультурно-спортивну, екскурсійно-туристичну й оздоровчу роботу серед дітей і підлітків.

У Наказі міністра освіти СРСР від 14 березня 1975 року дублювалися вище наведені документи. У 1976 році 6 травня спільною постановою Секретаріату ВЦРПС, Колегії Міністерства освіти СРСР, Колегії Міністерства сільського господарства СРСР, Секретаріату ЦК ВЛКСМ було затверджено “Положення про табір праці і відпочинку для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл”, у якому було зазначено, що “Табір праці і відпочинку для учнів VII-IX (X) класів загальноосвітніх шкіл організовується на період літніх канікул з метою здійснення комуністичного виховання учнів у процесі продуктивної праці. Вони створюються відділами народної освіти, обкомами, райкомами профспілок робітників і службовців сільського господарства і заготівель, працівників освіти, вищої школи і наукових установ спільно з колгоспами, радгоспами, підприємствами-шефами і комсомольськими організаціями на базі колгоспів, радгоспів, лісництв. Місце розташування табору встановлюється органами народної освіти, профспілковими комітетами і господарськими організаціями за погодженням з виконавчим комітетом районної (міської) Ради депутатів трудящих. При наявності відповідних умов на літній період можуть створюватися табори праці і відпочинку учнівських виробничих бригад у колгоспах і радгоспах. Тривалість перебування учнів у таборі від 12 до 24 днів” [5, с. 69].

Згідно з “Положенням” у табір праці і відпочинку учнівської молоді Української РСР направляються учні старших класів. Від участі в таборах праці і відпочинку звільняються учні, які за станом здоров'я не можуть працювати на сільськогосподарських роботах, складають екзамени в музичних школах, вступають до навчальних закладів, а також з інших поважних причин [5, с. 69].

Перебування учнів у таборі праці і відпочинку ні в якому разі не можна вважати проходженням виробничої практики, передбаченої навчальним планом, за винятком тих випадків, коли табір створюється на базі учнівської виробничої бригади.

Табори праці й відпочинку стали важливою формою ідейно-політичного і трудового загартування учнів старших класів під час літніх канікул. В Україні, зокрема, був нагромаджений значний

досвід організації їх діяльності. Учні працювали у таких таборах лише влітку і, як правило, на сільськогосподарських роботах. Такі табори діяли майже чи не в кожному колгоспі. Якщо у 1967 р. таборами праці і відпочинку було охоплено близько 105 тис. учнів, то влітку 1975 р. в них відпочивало понад 520 тис. [11, арк 133]. У 1978 році уже 675 тис. учнів працювали й відпочивали протягом “п'ятої” трудової чверті в 7142 таборах праці й відпочинку, у яких старшокласники виконали робіт на суму понад 30 млн. карбованців. Наприклад, на Ворошиловградщині було зібрано 5 тис. тонн фруктів і овочів, прополото 30 тис. гектарів різноманітних культур. Вартість робіт становила близько півмільйона карбованців. Завдяки чіткій координації зусиль органів народної освіти, профспілкових, комсомольських організацій, колгоспів, радгоспів, підприємств у 1979 році було збільшено кількість таборів праці й відпочинку, поліпшено організацію роботи в них. Зокрема, працювало уже понад 700 стаціонарних таборів (у порівнянні з минулим роком їх було лише – 519): у Донецькій області – 87, Дніпропетровській – 67, Ворошиловградській – 62, Херсонській – 37, Запорізькій – 27 і т.д. [2, с. 3].

Заслуговує на увагу досвід організації і діяльності такого роду таборів Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської, Харківської та Полтавської областей. Лише в Донецькій області влітку 1975 р. працювало 406 таборів праці і відпочинку з охопленням понад 51 тис. учнів. Старшокласниками в таборах обробилося понад 85,6 тис. га колгоспних і радгоспних полів, зібрано 28,5 тис. т. фруктів, близько 3 тис. т. корнеплодів, виконано робіт на суму 873, 4 тис. крб. [11, арк. 134]. Майже всі табори в Донецькій області були стаціонарного типу із обладнаними харчоблоками, спальнями, спортивними майданами тощо.

В таборах праці і відпочинку учні виконували великий обсяг різноманітних суспільно корисних робіт. Так, в радгоспі “Дружба” Краснолиманського району на Донеччині, зокрема, лише влітку 1975 року учні виконали робіт на суму 3,8 тис. крб. Школярі Запорізької області у колгоспах і радгоспах виконали робіт на суму понад 24,2 млн. крб. Учні Одеської області 1974 року обробили 15,3 тис. га землі, зібрали 45 т. овочів, 3,2 тис. кг. лікарських рослин, вели боротьбу з ерозією ґрунту на площі 405 га. [3, с. 50]. У таборі праці і відпочинку Голопристанської середньої школи Херсонської області упродовж 70-х років старшокласники вирощували плодоягідні культури, виноград, фруктові дерева, проводили цікаву дослідницьку роботу, ведуть фенологічні спостереження. Прикладом ефективної діяльності таких таборів може слугувати табір праці і відпочинку “Світанок” у Сумській області, у якому упродовж літа 1976 року відпочивали і працювали учні старших класів. Вони допомагали хліборобам колгоспу господарювати на полях, боротися з бур'янами, заготовляти корм для худоби [10, с. 3].

Педагогічний колектив Богданівської середньої школи під керівництвом І. Ткаченка на початку 70-их років започаткував інтернаціональний табір праці й відпочинку “Дружба”. Діяльність табору – одна з яскравих традицій, яка збагатила духовне життя регіону. Щоліта, в червні, у шкільному інтернаціональному таборі працювали і відпочивали члени учнівської бригади Богданівської середньої школи № 1, середньої школи № 2 міста Балашихи Московської області, Григоропольської середньої школи № 2 Ново-Олександрівського району Ставропольського краю, Халданської середньої школи Євлахського району Азербайджану, а з 1982 року Саудівської середньої школи Калінінської області (Росія) [9, с. 490; 8, с. 31]. У режимі робочого дня і тижня були чітко окреслені напрями практичної діяльності членів інтернаціонального табору праці і дружби:

- виробнича праця у навчально-дослідному господарстві учнівської бригади (тривалістю 4 години, перша половина дня);
- виробничі екскурсії у передові спеціалізовані господарства району і області, зустрічі з людьми трудової слави на місцях їхньої роботи;
- краєзнавчі екскурсії до джерел духовної культури народу;
- інтелектуальні ігри і спортивні змагання;

– спільні вечори інтернаціональної дружби з участю громадськості села [1, с. 305].

Аналіз діяльності шкільного інтернаціонального табору праці і відпочинку у Богданівській школі за десятиріччя дозволяє стверджувати, що він був ефективним засобом трудового і морального виховання шкільної молоді у трудовому колективі учнівської бригади під час літньої навчально-виробничої практики. Як інноваційне явище, він мав перспективу подальшого розвитку щодо виховання у старшокласників сільської школи працелюбності, зрілої моралі і відповідального ставлення до праці. Сам процес виховання учнів на трудових традиціях забезпечував історичний зв'язок поколінь, наступність у суспільному житті, що виявлялося у трудовій діяльності, ставленні до праці, активній участі у суспільно корисних акціях, усвідомленні розуміння трудового обов'язку перед суспільством.

Відповідно до “Положення про табір праці і відпочинку для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл” у них створювалися різноманітні гуртки, секції, об'єднання учнів за інтересами, велася туристична, краєзнавча, військово-патріотична робота тощо. На основі угод з відділами народної освіти і школами, колгоспи, радгоспи та лісництва, на базі яких створювалися такі табори, вони несли повну відповідальність за створення належних умов праці й відпочинку: проживання, харчування, дотримання правил техніки безпеки при виконанні всього комплексу різноманітних робіт, перевезення учнів до місця роботи і назад при відстані понад два кілометри.

Режим, умови праці і відпочинку в таборі встановлювалися органами народної освіти спільно з органами охорони здоров'я, профспілковими комітетами, радгоспами і колгоспами та іншими сільськогосподарськими підприємствами, які створювали табір відповідно до віку учнів, кліматичних та інших місцевих особливостей. Тривалість робочого дня в залежності від віку учнів і виду робіт не повинен був перевищувати більше 4 годин. Старшокласники допускалися до роботи тільки після відповідного інструктажу щодо дотримання правил охорони праці і техніки безпеки. Праця учнів організовувалася на основі прийняття соціалістичних зобов'язань і організації змагання, що включали обсяг і якість виконаних робіт, культуру праці, дотримання трудової дисципліни. Учні одержували заробітну плату за фактично виконану роботу. Табори праці і відпочинку утримувалися за рахунок коштів господарських організацій, органів народної освіти, соціального страхування, профспілкового бюджету, а також коштів, зароблених учнями в період їх перебування у таборі. Кошти, зароблені учнями в розмірі не більш як 50%, йшли на відшкодування витрат на утримання табору, а решта суми витрачалася за рішенням колективу табору і відпочинку [5, с. 72-73]. Так, у таборі праці і відпочинку “Юність” Березівської СШ, який був відкритий в 1971 році на базі колгоспу ім. Держинського Вінницької області, певна частка зароблених учнями грошей витрачалась на проведення подорожей і екскурсій по рідному краю, основну суму вони одержували на руки для власних потреб. Це підносило авторитет табору в очах батьків, навчало юнаків і дівчат правильно організовувати власний бюджет. Старшокласників, які постійно перевиконували норми, правління колгоспу преміювало на урочистому закритті табору цінними подарунками [6, с. 57].

Організаційна структура табору праці і відпочинку будувалася на основі учнівського самоврядування. Вищим органом самоврядування табору були загальні збори, які обирали раду, обговорювали і затверджували план роботи, умови соціалістичного змагання, розпорядок дня, розробляли обов'язки кожного члена табору. Рада табору на чолі з головою (командиром) керувала всією поточною роботою, здійснювала облік та контроль за якістю виконаних робіт, займалася питаннями побуту і самообслуговування, розв'язувала питання дисципліни учнів та організацією їх дозвілля тощо.

В обов'язки органів самоврядування таборів праці і відпочинку входило також:

– оперативне розв'язання всіх питань, пов'язаних з організацією праці, побуту і відпочинку учнів;

- організація різноманітної діяльності, спрямованої на ідейно-політичне, моральне, фізичне, естетичне, трудове виховання учнів;
- розподіл зароблених коштів;
- аналіз діяльності учнівського трудового об'єднання, інформація учнів про роботу органів самоврядування, пропаганда передового досвіду, заохочення кращих [4, с. 19].

Кадри табору праці і відпочинку визначалися штатним розписом відповідно до кількості учнів. Кандидатури на посади начальників та вихователів добирали з числа найдосвідченіших педагогів. Начальник табору підбирав вихователів, інструкторів з фізкультури, музичного керівника, медичного працівника, визначав їх функціональні обов'язки. Він здійснював керівництво усією роботою табору, пов'язаною з організацією праці і відпочинку учнів і ніс повну відповідальність за його життєдіяльність: виховну і культурно-масову, господарську, фінансову роботу, організацію харчування, дотримання законодавчих актів, охорону здоров'я і безпеку життя школярів.

Згідно з наказом Міністерства освіти СРСР від 14 березня 1975 року № 28 “Про заходи по подальшому поліпшенню організації відпочинку учнів шкіл”, була унормована оплата працівників табору праці й відпочинку. За педагогічними працівниками, які направлялися в табори на період, що збігався з їх черговою відпусткою, органи освіти зберігали заробітну плату за рахунок коштів, асигнованих на утримання табору. Були розроблені типові штати таборів, визначені посадові оклади, ставки заробітної плати працівників, орієнтовні норми утримання одного учня в таборі, рекомендації щодо оплати праці учнів, а також правила техніки безпеки і виробничої санітарії під час літніх робіт учнів IX-X класів загальноосвітніх шкіл у сільськогосподарському виробництві. Правила передбачали допуск до сільськогосподарських робіт учнів, які не мають медичних протипоказань [1, с. 534].

У таборах праці і відпочинку з учнями проводилися спеціальні заняття-інструктажі з техніки безпеки праці та протипожежної безпеки, щодо дотримання правил особистої гігієни, виробничої санітарії, прийомів надання першої медичної допомоги потерпілому, що позитивно впливало на загальний рівень організації їх життя у таборі і сприяло профілактиці виробничого травматизму, інфекційних захворювань тощо. Керівники виробничих ділянок, спеціалісти, кваліфіковані робітники проводили з учнями інструктаж на робочому місці. У разі потреби керівник дільниці проводив з учнями додатковий інструктаж. Крім того, на робочих місцях поміщалися інструкції з техніки безпеки за видом виконуваних робіт.

Вивчення матеріалів науково-педагогічних джерел, ознайомлення з досвідом роботи шкільних таборів праці і відпочинку дає одночасно можливість відзначити і окремі прорахунки в організації праці старшокласників. Спостерігалася захопленість, насамперед, господарськими результатами і недооцінювалася основна мета праці – сприяння всебічному розвитку природних нахилів, здібностей, формуванню моральних якостей в учнів. Істотним недоліком у постановці суспільно корисної діяльності була відсутність нормування праці учнів за віком та видами праці, що інколи приводило до фізичного перевантаження учнів. Відсутність належної матеріальної бази не давала можливість залучати до роботи і відпочинку в таборах усіх міських школярів. Наприклад, 1978 році у Волинській області учні лише 8 міських шкіл побували в таборах, в Івано-Франківській – 5. Не кращий стан мав місце і в Кіровоградській, Вінницькій, Чернігівській та інших областях, що для міських школярів спільна робота із сільськими ровесниками на колгоспних полях та фермах, участь у різноманітних культурно-освітніх заходах, походах по рідному краю сприяла б розвитку дружніх взаємин учнів, збагачувала їх новими враженнями, інформацією про життя міста і села [2, с. 4].

Роботу таборів праці й відпочинку ускладнювало і те, що багато з них не фінансувалися профспілковими організаціями. Насамперед, це стосувалося невеликих таборів на 25-40 осіб, до яких не можна застосувати нормативні документи. У багатьох таборів зовсім були відсутні медичні працівники, значна частина господарств не укладала трудові угоди між школами. Але

головна причина такого становища – несвоєчасне розв'язання керівниками шкіл організаційних питань з відповідними комітетами профспілок, радянськими і партійними органами.

Відзначаючи окремі недоліки, виховна спрямованість праці старшокласників у таборах мало не оцінило значення: по-перше, тут забезпечувалась участь школярів у продуктивній праці, формувались у них трудові уміння і навички; по-друге, праця формувала в учнів почуття турботи і відповідальності, характер, повагу до людей праці; по-третє, робота школярів у таборі, в свою чергу, впливала на їхню пізнавальну й громадсько-трудова активність; по-четверте, в умовах трудового літа серед старшокласників проводилась робота щодо організації змістовного відпочинку, залучення учнів до організації культурно-масової роботи серед населення; зверталась увага на фізичний розвиток, зміцнення здоров'я учнів, проводилась профорієнтаційна робота з ними.

Таким чином, аналіз діяльності таборів праці і відпочинку в кінці 60-х – початку 80-х років ХХ ст. в Україні дають нам можливість зробити окремі висновки. Табори праці і відпочинку зарекомендували себе ефективною формою поєднання навчально-виховної роботи з виробничою працею на засадах учнівського самоврядування та демократичного педагогічного керівництва. Літня трудова чверть старшокласників мала економічне значення, оскільки вони виконували помітний обсяг сільськогосподарських робіт, брали участь в озелененні та благоустрої шкіл і населених пунктів, що сприяло реалізації завдань трудового виховання.

У зв'язку зі зміною суспільно-політичного і соціально-економічного устрою в Україні, реформуванням агропромислового комплексу, відсутності фінансової підтримки функціонування таборів праці і відпочинку призвело до різкого скорочення їх мережі, розпочалась масова руйнація та розпродаж стаціонарних таборів, використання їх не за призначенням. Як наслідок – масове безробіття на селі, відтік працездатної частини населення на заробітки за кордон, що у свою чергу, призвело до зменшення учнівського континенту.

Незважаючи на те, що внаслідок значних недоліків та прорахунків, які були у діяльності таборів праці і відпочинку для учнівської молоді, можна стверджувати про наявність певного позитивного досвіду. Напрацьовані науково-методичні матеріали, практичний досвід, вивільнений від ідеологізації, декларативних гасел і штампів можуть бути використані, модернізовані і розвинуті в умовах формування самодостатньої, конкурентоздатної особистості. Хоч цей досвід і не є системним, але містить значний потенціал щодо професійно-спрямованої освіти учнівської молоді, а тому потребує наукового вивчення й практичного відродження в сучасних загальноосвітніх закладах України.

Список використаних джерел

1. Калініченко Н.А. Трудова підготовка учнів учнів сільської школи в Україні. Друга половина ХІХ-ХХ століття : Монографія. Кіровоград : “Імекс-ЛТД”, 2007. 744 с.
2. Літо – 79 // Радянська школа. 1979. №5. С. 3-8.
3. Оржеховська В.М. Підготовка роботи таборів праці й відпочинку // Радянська школа. 1976. №5. С. 50-55.
4. Оржеховська В.М. Трудові канікули старшокласників. Київ : Рад. школа, 1978. 112 с.
5. Положення про табір праці і відпочинку для учнів старшин класів загальноосвітніх шкіл // Оржеховська В.М. Трудові канікули старшокласників. Київ : Рад. школа, 1978. С. 69-111.
6. Стаднійчук М.П. Наш табір “Юність” // Рад.школа. 1976. №5. С. 55-60.
7. Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа ім. В.І. Леніна. К. : Рад. шк., 1975. 276 с.
8. Ткаченко І.Г. Виховуємо інтернаціоналістів. // Рад.школа. 1975. №5. С. 30-34.
9. Ткаченко Іван Гурович // Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн.2 : Навч. посібник / За ред. О.В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. С. 485-491.
10. Хороше у “Світанку” // Радянська освіта. 1976. № 53. С. 3.

11. ЦДАВОУ, м. Київ. Ф. Р-2. Рада Міністрів УРСР. 1964-1985 рр. Оп. 13. Ф.166 Міністерство освіти УРСР оп.15. Спр. 8874. Документи до ЦК Компартії України, Ради Міністрів УРСР та інших державних органів з питань народної освіти (довідні записки, інформації, листи), 12 січня 1976 р. – 31 травня 1976 р., 171 арк.

The article reveals the experience of organization of summer labour and rest camps in the system of labour training of high school students in the late 60's – early 80's of XX century in Ukraine. On the basis of analysis of policy documents, in particular, the resolutions of the Central Committee of the CPSU "On Measures to Further Improvement of the Organization of the Rest of Pioneers and Schoolchildren", the Central Committee of the CPSU and the Council of Ministers of the USSR "On Further Improvement of Education, Upbringing of Students in a Secondary School and Preparing them for Labour", the Central Committee of the Komsomol "On strengthening the work of the Young Communist League on the communist education of students of secondary schools and preparing them for work", the information and methodological letter from the Ministry of Education of the USSR "Work of labour and rest camps", "Regulations on labour and rest camps for pupils of senior classes of secondary schools", historical-pedagogical and methodical literature shows the process of their creation and organization and methodical foundations of their activities.

The article focuses on the actions taken by the party, state and Komsomol authorities on the need to use more actively the summer labour and rest camps during the summer holidays for labour and ideological and political upbringing of high school students in conjunction with physical education, sports, excursions, tourism and recreation work among them. It is noted that according to the "Regulations on the labour and rest camp for students of senior classes of secondary schools, "the work was a continuation of the educational process in the direction of labour education, polytechnic training and vocational guidance work. Students' stay in the labour and rest camp was by no means to be regarded as passing the production practice provided by the curriculum, except when the camp was created on the basis of the student production team. It was also noted that in Ukraine, considerable experience was gained in organizing their activities, in particular, in Voroshylovhrad, Donetsk, Dnipropetrovsk, Zaporizhia, Mykolayiv, Poltava, Kharkiv, Kherson and several other regions.

In labour camps and rest, students performed a large amount of various socially useful works: land cultivation, harvesting vegetables, fruits, medicinal plants, combating soil erosion, weeding, cultivating fruit-bearing crops, grapes, harvesting forage for livestock farms, conducting research work, conducting phenological observations, etc. The best experience of the teaching staff of Bogdanovsky secondary school of Kirovohrad region under the direction of I. Tkachenko in the beginning of 70 years of the international labour and recreation camp "Druzhba" was marked, in the work of which the lines of practical activity of the members of the international camp were clearly outlined.

A special place in the article is the organizational structure of the labour and rest camp, which was built on the basis of students' self-government, whose responsibilities included the prompt decision of all issues, the organization of diverse activities, the distribution of earned funds, analysis of student labour unions, etc. It is noted that although the experience of the labour and rest camps is not systematic, but has significant potential for vocational education of students, therefore, it requires scientific reflection and generalization in modern educational institutions of Ukraine.

Key words: labour training, production training, summer labour and rest camps, pupils' youth, professional orientation, productive work, self-management, cultural and mass work, education.